

Dalya 100

Editorial ya da sunuş yazısı -adı ne olursa olsun- yazmayı sevmiyoruz. Sunuş yazısının dergide ilk sayfalara konmayıp ortalarda bir yere, Med-Cezir bölümünün içine sıkıştırılması, derginin biçimine ve hedeflerine ayrılmış ilk sayılardan sonra sunuşların hızla kısılması, bir iki yıl içinde de sırta kadem basması –*Virgül* okurlarının da bildiği üzere– dergi adına konuşmaktaki isteksizliğimizin kanıtlarıdır.

Bunun birbiriyle ilişkili iki sebebi olmalı: Birincisi, derginin kendini önemseyen, fazla ciddiye alan bir otorite makamına dönüşme tehlikesinden kaçınma niyetimiz, ikincisi de tembelliğimiz. *Virgül*'le aramıza her zaman belli bir mesafe koyma gayreti içinde olduk. Çalışmalarımız devam edecek.

Gelelelim, belli yıldönümleri, örneğin 100. sayıya erişmiş olmak, insanda bazı ilkelerden ödün verme hevesi uyandırabiliyor: 100. sayıda dönüp bir ardımıza bakalım, bugüne dek değişik zamanlarda, değişik aralıklarla *Virgül*'e katkıda bulunanların *Virgül*'e dair düşündüklerini yansıtılmı istedik. Başlangıçta çok parlak gibi görünen bu fikri epeyce tartıp düşündükten ve tartıştıktan sonra da gerçekleştirme kararı verdik, bir şartla; 100. sayı kutlamaları uğruna malzemeden çalmış olmamak için, Ekim sayısını 80 yerine 88 sayfa yayımlıyoruz.

Sağ olsunlar, daha önceden *Virgül*'de yazmış çizmiş arkadaşlarımız bizi kırmadılar. Yazarken de kırıcı olmamaya çalıştıkları anlaşılıyor. Her zaman olduğu gibi, uzunca yazıları kestik – işimiz bu. Eleştiri ve önerilerin çıkarılan kısımlar içinde kalmamasına özen gösterdik. Yazılanlar arasında bizi şaşırtan, bazı şeyleri yeniden ele almamız gerektiğini düşündüren epeyce yorum var. Okurlarımızdan da bekleriz...

Dergilerin etkisi, biraz da ömürlerine bağlıdır, derler. Dünyanın en güzel dergisini yayımlamış olmanın çok büyük bir kıymeti yoktur, o dergiyi birkaç yıl olsun yaşatamadıktan sonra... Yüz sayı, dokuz yıl. Fena sayılmaz: Yayın hayatı yarın sona erse bile, *Virgül* artık başarısız, “yarım kalmış bir proje” olmaktan kurtuldu sayılır. Hüsnükuruntuları bir yana bırakırsak; dergiler, *yaşadıkları için* ölümlüdürler. Renklerini ve canlılığını kaybettikten sonra da yıllarca çıkmaya devam eden, kendi kendisinin gölgesine dönüşmüş dergilerden biri haline gelme tehlikesi, her zaman var olacak.

Katkıda bulunarak *Virgül*'ün 100 sayıdır ayakta kalmasını sağlayan herkese teşekkür ederiz. Kolay değildi. Bundan sonraki ilk hedefimiz, 101. sayıyı çıkarmak.

Sonra 102...

virgül,

Kasvetli “kasabamızda” yeni sayısını dört gözle beklediğimiz birkaç dergiden birisi *Virgül*; son zamanlarda renkli basılmaya başlandı, resim üzerine, sinema kitapları üzerine yazılar arttı – çocuk kitaplarına ne oldu bu arada? İnsanbilimleri tamam, yazın pekiyi, sahne sanatlarına hiç yer verilmiyor gibi sanki, enikonu geniş bir yayın çeşitliliğine ulaşan doğabilimleri de hak ettiğinden az yer almıyor mu? Bence eli kalem tutanın yazmak isteyeceği bir dergi, çünkü kitap ve eleştiri dergisi olarak bizde benzeri yok.

TANSU AÇIK

Virgül'ün ilk tasarlandığı günlerde beyaz kâğıt üzerindeki virgül eskizlerini hatırlıyorum. Heyecanlı bir andı. Epey zaman geçmiş. Derginin bugüne gelmesinde emeği geçen herkesi kutluyorum. Bir de soru: Türkiye’de kitaplar fazla tartışılmıyor. Oysa, vitrinlere bakılırsa çok kitap yayımlanıyor. Böyle bir ortamda *Virgül* yayın dünyasının vitrini olmaktan nasıl kaçınacak; kitaplardan yola çıkarak düşünmenin kanallarını canlı tutmayı nasıl sürdürecektir?

MELTEM AHISKA

Bir çocuğun büyümesine tanıklık etmek gibi. Çocuk dokuz yaşını geçmiş, okula bile başlamış olmalı bu hesapça! Ne var ki, bizim çocuk üniversite bitirmiş gibi doğmuştu zaten. Yine de, bu benzetmenin altında yatan sevecen, “müftehir” duygular ağır basıyor *Virgül*'ün macerasını düşündüğümde. Gönül isterdi ki, her geçen yıl daha çoraklaşan, yozlaşan, sakatlanan kültür hayatımıza ödünsüzce ve kahramanca göğüs geren bu değerli dergiye daha sık, daha verimli katkılarda bulunabileyim. Ne çare... Zamansızlık en büyük dert! Aynı nitelikli ve yüksek düzeyli çizgide, çıtayı hiç düşürmeden *Virgül*'ün 500. sayısının da okura ulaşacağı umuduyla... Hepinizin elinize sağlık!

FÜSUN AKATLI

Virgül yaptığı işi ciddiye alan bir dergi. Ve bu ülkede bu doğal durum inanılmaz bir meziyet. Bu nedenle kendilerini büyük bir ciddiyetle takip ediyorum. Aramızda ciddi bir sevgi ilişkisi var. Bir yüz sayıyı daha hak ediyorum...

GÖKHAN AKÇURA

Virgül Türkiye’de somut eleştirinin son temsilcisi. “Ben güzele güzel demem güzel benden olmayınca” demeyen, bir şeyle bir şeyi karşılaştırmadan da beğenebilen, çok düşünüp az söyleyen, adam kayırmayan, belli bir tarzdan çok, içi dolu olmayı, duruşu, içeriği önemseyen; ama bunu yaparken kendini aşırı ciddiye almayan ve iktidar üretmeye de gönüllü olmayan; bu anlamda kamusal, bu anlamda Batılılaşabilmiş ve Türkiye’de çok az örneği olan saygın bir eleştiriyi sürdürüyor. Eskidikçe de daha bir güzel oldu.

ENİS AKIN

Virgül'ün her yeni sayısı, eski bir dostla karşılaşma duygusu veriyor. Samimi, tanıdık... Ama görüşmeyeli yeni insanlar tanımış, yeni kitaplar okumuş, yeni duygular, düşünceler içinde.

EBRU BİLUN AKYILDIZ

Kaynana Semra Efsanesi, Yılmaz Morgül'ün gözü yaşlı iç dünyası, Pınar Altuğ'un aşk hayatı, Tuğba Özyay'ın politik ve mafyatik yorumları, Mermerci ailesinin boy boy kadın-

ları ilh. konularda, utanmazca bir kayıtsızlık içerisinde olmanız bir yana, bir kez olsun Emina Türkcan'ın kahverengi bikinili fotoğrafını kapak yapmak dahi aklınıza gelmedi mi? Nereye kadar beyler? Tutturmuşsunuz edebi makaleler, mufassal tenkitler, tozlu sahafiyeler, yok efendim dünyadan kitap haberleri... Nereye kadar ya'ü? Sorarım size efendiler, bir mevkuteyi elinize aldığınızda, deli deli bakan ihtiyar bir Beckett fotoğrafı mı ısıtır içinizi, süt kıvamında bir Nicole Kidman fotoğrafı mı? Neyse, keyfiniz bilir. Ama şunu da bilin, bu memleketin, böyle kaliteli olduğunu inkâr edemeyeceğim *Virgöl* dergisinden çok daha acil ihtiyaçları var. Mesela kanalizasyon.

ORHAN ALKAYA, Emekli Playboy

Virgöl kitap dergisininin başlıca ayırt edici özellikleri, küreselleşmeci olmayan dünyalığı, geleneksel olmayan eleştireliliği ve güncelliğin atlanmadığı zamandışılığıdır diyebilirim.

NECMİYE ALPAY

Yazıda noktalama işaretleri, bir koşunun engelleri olarak gelirdi bana. Ciddi ciddi yazıyla cebelleştığım lise yıllarımda izlediğim edebiyat dergileri, birer can simidi gibiydiler. Çünkü, adlarını sanlarını bildiğim yazarların nasıl yazdıklarına, önümde engel gibi duran noktalama işaretlerini nasıl kullandıklarına bakardım. Öğrenmeye çalışırdım ne/nerede/nasıl kullanılıyor. Kaligrafik olarak "g/G-ğ/Ğ" harflerini çok severdim. Zamanla buna iki virgül ".,;" eklendi. Düşünce duraklarından geçmenin simgesi gibi gelirdi bunlar bana. Ekim 1997'de ilk sayısına kavuştuğumuz *Virgöl* de bana düşünce duraklarının yansılarını anlatır. Getirip önümüze açtığı zenginlik, yazıya/düşünmeye dair her şeyi içerir. *Virgöl*'ün durakları ayrıntılar üzerine düşünmemizi, önümüze sunulan birikimleri görmemizi sağlar. Oradan devşirdiklerimle, sıklıkla dönüp başvurduklarım, bir derginin güvenilirliğini bir kez daha anlarım. Birçok dergide yazdım, yazıyorum da. Ama *Virgöl* için yazmak benim için hep ayrıcalıklı olmuştur. Bazı yazıları yazar, okuduğum bazı kitaplar üzerine notlarımı alır, kimi söyleşileri yaparken; "Bunları *Virgöl* için düşünmeli," derim kendime... Bir yazın/kültür dergisinin düşünce *aura*'sı olması gerektiğini de hatırlatır bize üstelik *Virgöl*...

FERIDUN ANDAÇ

Gerçek, ama tatlı

Virgöl de tanıtılan bir kitabı okudum. İçimde senelerdir uyumuş bir konu açılıp saçıldı. Sonra, konuyla ilgili başka kitaplar okuyup, düşünüp –her anlamda– taşındıktan sonra *Virgöl* okuyucularına –bu ilgimi takip eden *Virgöl*'ün teklifi üzerine– konuyla ilgili iki kitabı da ben tanıttım. Kafamda oluşan fikirleri henüz tazelerken insanlarla paylaştım. Yani... işte o kadar, ama bu, hayatımda hatırladığım, zorlanmadan, amatör keyfiyle yaşanmış az sayıda verimli döngüden biridir.

SERDAR ATEŞER

Virgöl, nedense, diğer noktalama işaretleri arasında en çok noktayı hatırlatır. Sanki ona karşıt bir şey, ona aykırı gelen, onu sürekli olarak eleştiren, açan, yeni ve farklı olanla buluşturan bir özelliğe sahip gibi. Bir nicelik ya da nitelik değil, daha çok var olma kudretine işaret eder. Var olma ve var kılabilme kudreti! Peki ama ne için? Sadece ama sadece, var olana yeni varlık alanları açma, onu eleştirip dönüştürme ve yeni olana daha bir güzel, daha bir iyi, daha bir doğru diyebilmek için. Bu anlamda da virgül hep, sonda olmayanı, nihayete ermeyen, kapanmayan ve kendini yalnızca kendinde içermeyeni imler. Dolayısıyla da hep, noktanın köküne takılır, onu aşağı doğru bükerek; sanki ona, köklerine bakarsa ve kendini kendisiyle sınırlamazsa, yukarıya da, gökyüzünde de görebileceğini söyler gibi. Böylece noktalar çoğalır evrende, birbirinin peşi sıra. Virgülsüz bir nokta, sonsuzluğun deli sarhoşluğunu tatmamış sonluluk gibidir hep. Sıkar, bürer,

kapatır insanı. Oysa insan, varoluşunun hakiki köklerini gizlemeye hasretmiş olan noktalara her daim başkaldırmıştır, başkaldıracaktır da. Bundandır işte, virgülün, görünen gerçeklikteki görünmeyen tüm gücü!

GÜÇLÜ ATEŞOĞLU

Ben okurluktan yazı dünyasına *Virgöl*'de adım attığımda henüz 10'lu sayılardaydık. O gün edebiyata virgüller koymayı öğrenmiştim. Hâlâ da kalemi her alışımında, bana ilk öğretilen virgülleri ve noktaları kullanıyorum.

EFNAN ATMACA

Virgöl dergisi, edebiyat dünyamızda kendine has bir yere sahip. Saygın bir okuyucu kitlesinin yanında, dolu içeriğiyle okurların "kitap" hakkında birçok şeyi bulabildikleri özenli bir yer bence *Virgöl*. Alternatif ve tanıtım imkânı çok fazla bulamayan kitaplar hakkındaki eleştirilere/tanıtlara sayfalarını açması ayrı bir güzellik. *Virgöl*'ün yazarları arasında olmak büyük bir mutluluk benim için; nice nice yıllara.

KADİR AYDEMİR

İlk sayısından beri okuru olduğum ve bununla kıvandığım *Virgöl* de yazmaya "Evliya Çelebi'de Hamsi" ile 2001'de başladım. Bir Karadenizli için hiç de kötü bir başlangıç sayılmazdı bu. *Virgöl* bana, ilk çıkmaya başladığında biraz benzersiz ve ayrıksı gelmişti. Şimdi benzerleri var, ama *Virgöl* ayrıksılığı hâlâ koruyor. *Virgöl*'e (Şubat 2005) Ahmet Haşim kitabı bağlamında yazdıklarım, dostum Ahmet Çoban'ı incitmişti. Ahmet Çoban bu yazımla ilgili olarak bir karşı-yazı yazdığını, yazısını bana göstermek istediğini söylemişti. Çok geçmedi elim bir kazada Ahmet Çoban aramızdan ayrıldı. O yazıyı keşke yazmasaydım diye düşündüğüm oluyor. Bunları kendimi sağaltmak ve dostumun ölümünden duyduğum derin üzüntüyü hafifletebilmek için yazmaya çok ihtiyacım vardı...

Acaba yazılarım dolayısıyla birilerini kitaplara kıskırtabilmeyi başarabildim mi? Önemli olan, bir kitaptan söz eden yazı değil, kitabın kendisidir. Calvino da sağ olsun...

MEHMET AYDIN

Bir şeylerin hep yarım kaldığı, tökezlediği veya kazaya uğradığı bir ortamda, *Virgöl*'ün her ay çıktığı ve çıkabileceği düşüncesi bana

ferahlık ve ümit veriyor. Yazısını nerede yayımlatabileceğini soran birine “*Virgül*’e gönder, derginin amacına uygunsa hemen yayımlarlar, yazını yayımlatmak için araya bir tanıdığın girmesi gerekmiyor,” cümlesini kurma ortamı sağladıkları için de tebrik ediyorum. Nice nice sayılara...

HATİCE AYNUR

Virgül dergisiyle ilgili hatıram, Ocak 1999 sayısında Ilgaz Zorlu’nun *Evet Ben Selanikliyim!* kitabıyla ilgili yayınladığım eleştiri yazısının önce bir tartışmaya, daha sonra hem şahsımın hem de derginin Basın Konseyine şikâyet edilmesine yol açmasıdır. Akabinde de aleyhimde “yayın yolu ile hakaret” suçundan dava açıldı. Dava Aralık 2002 tarihinde beraatle sonuçlanacaktı.

RIFAT N. BALI

Virgül dergisi misyonunu 100 sayıdır yerine getirdi. Aksini söylemek için kadir kıymet bilmez olmak gerekir, ki günümüzde ne yazık ki bunların eksikliği hiç çekmiyoruz. *Virgül*’ün müzik kitapları üzerine çok fazla eğilmediği bir gerçek. Ancak müzik yazınının ilk günlerinden beri bu işin içinde olan biri olarak, müzik kitabı yayımlayan yayınevlerinin de, zoraki yayımladıkları eserlerinin arkasında gerektiği gibi durmadığını itiraf etmeliyim (yoksa ifşa mı etmeliyim). Okuyucuyu suçlamak yersiz diyecek durumda değilim tabii bu arada ve bu ayrı bir konu. Ben ve pek çok arkadaşım, 80’lerin ortasında Stüdyo İmge’yi yaratanlarla yola çıkarken mottomuz “Müzik Okunur” idi. Günümüzde “futbol” bile okunuyor ve ben de keyifle okuyorum. Müzik halen okunmuyorsa, yayınevleri olarak şapkalarını önlerine koyarak düşünmeliler.

GÖKALP BAYKAL

Arkadaşlar *Virgül*’ü çıkaracaklarını söylediklerinde, “delirmeyin, kitap ve eleştiri dergisi satmaz, batar, hangisi yaşadı ki?” demiştim. Her sayısında biraz daha yanıldığımı anladım, şimdi tamamen yanıldığımı inanıyorum. Bir kitap ve eleştiri dergisi 100. sayısına geldiyse çıkarıcıları da, okurlarını da, yazarlarını da kutlamak gerekir.

SÜREYYA BERFE

Soğukkanlı ve inatçı bir istikrar...

IHSAN BİLGİN

Virgül; yeni çıkan kimi dergilerin (bir nokta, üç nokta, ünlem, bir ünlem, hece, imlasız, sözcükler) isimlerinin ortaya çıkmasına vesile oldu sanki. Tutarlı ve temkinli duruşu (“yazınızı kısaltabilir misiniz!” ibaresini de içinde tutmak kaydıyla) tazeliğini bugüne dek sürdürdü; fakat çoğunlukla “sürpriz”lere kapalı tuttu kendini; “pürüz”lere yer vermemeye çalıştı. Yani “eleştiri” alt başlığına “kitap tanıtımları” kadar özen ve ilgi göstermedi. Bunlara rağmen, Tanzimat’tan günümüze, binlerce dergi içinde kendine has özel bir “duruş”u inşa ettiğini söyleyebilirim.

ŞEREF BİLSEL

Virgül’ü son üç yıldır tanıyorum. Sürekli aldığım bir dergi. Kendisini bir kitap ve eleştiri dergisi olarak tanıttığından dolayı açıkçası ilk başta çekinmişim; okuyacak çok fazla bir şey bulamam diye. Daha sonra yanıldığımı gördüm. Gayet ilginç yazılar buldum ve bu yazılardan epey yararlandım. Fakat yine de bazı sorunlarım, daha doğrusu *Virgül*’de eksik bulduğum bir yan var; en azından kendi açımdan baktığımda. Kitapları tanıtmanın ve bunları eleştiri süzgecinden geçirmenin yanında, bir de farklı alanları ve tartışmaları tanıtma misyonu yüklenmesinin ve bunu yaparken de Türkiye’de mevcut olan kitapların, alanların ve tartışmaların dışına çıkmasının yararlı olacağına inanıyorum. Yani henüz Türkiye’de basılmamış kitapları veya henüz var olmayan tartışmaları önceden haber veren çalışmalara yer verilmesi *Virgül*’e yakışır diye düşünüyorum. Böyle bir hedefin gerçekleştirilmesi çeşitli nedenlerden ötürü zor olabilir, ama bir şekilde daha geniş bir ağla buluşmanın, en başta ben olmak üzere bazı okuyucuların gözünde *Virgül*’ü daha önemli kılacağına inanıyorum. Örneğin tarih, arkeoloji, antropoloji ve din alanlarında Türkiye dışındaki çalışmalara ve tartışmalara ulaşmak denenebilir. Bu sadece Anadolu bölgesi açısından yapılabileceği gibi, çok daha farklı bölgeler düşünülerek de gerçekleştirilebilir. Tabii bu düşünceler, bu tür çabaların içerdiği zorlukları bilmeyen bir okuyucuya ait...

TİMUÇİN BİNDER

On yıl önce, bir kitap dergisi çıkarma fikrini duyduğumda, “ne güzel olur” demiş ama içimden de “olur mu ki?” diye geçirmiştim. Oldu. Kitaplarla ve okumayla ilişkisi epey serin bir toplumda yaşıyoruz – bir ara Kül-

tür Bakanlığı “okuyun” gibi bir sloganla afişler bastırmıştı, o kadar yani. Böyle bir yerde kitap dergisi çıkarmak için ya hafif bir şuarsuzluk yahut epeyce inat lazım. Belli ki ikincisiydi, bu kadar sürebildiğine göre!

Tabii bir de işin, hayatın çok önemli bir faaliyetini, okumayı paylaşabilme tarafı vardı. Sanki küçük bir cemaatin, gizli zevklerini, heyecanlarını ve keşiflerini birbirine anlatabildiği yer gibi.

Ömer Türkeş’in polisiye sayfasına misafir olduğumda, bir dergiye yazı yazıyor olmanın çok, arkadaşlarımla kitap dedikodusu yapıyor gibi hissetmişim bu yüzden. Zevkliydi...

İnatçılık iyidir.

AKSU BORA

Kitap dergilerinin bir hayli çoğaldığı bir vassatta, 100’lük *Virgül*’ün işi zorlaştı aslında. Neyiyle fark edilecek, hususiyeti nedir? Benim *Virgül*’de bulduğum fark, bir kitap veya bir dizi kitap üzerine yazılardan ziyade, onlar üzerinden yazılara ağırlık verdiğinde ortaya çıkıyor: Bir kitabı veya bir öbek kitabı vesile eden denemeler, onlar üzerinden konuya veya literatüre ilişkin spekülasyonlar... İlla belirli kitapları ele almadan, umumiyetle kitap dünyası üzerine denemeleri de katabiliriz. Elbette düz (veya alengirli!) tanıtımlar da olur, ama *Virgül*’ü *Virgül* yapan, onu ayırt eden, zaten “virgül” mefhumuna da uyan, bu denemeci dil ve tarz olmalı.

Bu tür yazıların “iyisinin” temininde güçlük olduğunu biliyorum, ama *Virgül*’ün formda zamanlarında bunu pekâlâ becerdiğini de biliyorum. Form meselesi önemli: *Virgül*’ün aslında bütün ömürlü dergilerde görülen, “insanca” bir yanı bu. Bazen formdan düşüyor, nokta gibi büzülüyor; bazen zindeleşiyor, kuyruğu saltanatlı bir kedininki gibi dolgun, görkemli sarkıyor. İkinci 100’de, yüksek form diliyoruz!

İstek parçası mümkünse... O sıska, tek sü-tunluk, aylık “cool” editoryalin ihya edilmesini istiyorum. Mutlu ve kutlu olsun!

TANIL BORA

Esasen “virgül” hadisesiyle başım hiç hoş olmadı. Ortaokul dilbilgisi dersi başladığında âşık olmuştum. Tam da “virgül” konusuna gelinmişti. Konuyu öğrenemedim haliyle. Yıllar sonra *Virgül* dergisi için yazı istediler benden. Galiba isteyen de pişman oldu, zira seri halde eski ayıpçı kitaplarla ilgili yazı dö-

semeye başladım. Neyse ki sadece birini bastılar. Görüp göreceğim kara yağmur bundan ibaretmiş.

AHMET BÜKE

Bürosuna uğradığım dergilerden biriydi Virgül. Her şeyden önce onda edebi geleneğimizi sürdürmeye çabalayan bir hava bulurum. Bana verip, okuyup kısa bir değerlendirme yazmalarını istediğim kitap, halen kitaplığım da. Eskimedi. Bir ara arka sayfası için Bit Pazarı gibi bir bölüm tasarlamıştım. Olmadı tabii. Zaman, iş gücü, araya girip çıkan başka şeyler. Bir hayal olarak kaldı öyle. Hayali de hiç fena olmuyor üstelik. Ben halen sürdürüyorum içimde bir yerlerde. Her sayının arkasına iliştiriyorum. Sanatı hep hayatla bir düşünen biri olarak benim kafamda *Virgül*, Ülkü Tamer'in güzel şiir dizisi *Virgül'ün Başından Geçenler*'deki gibi, hep gülümseyen ve edebiyat sevgisiyle dolu bir yaşama biçimini simgeledi. Mutlu etti beni onu okumak.

ONUR CAYMAZ

Modernist dergi. "Yüksek kültür" ile pop bir arada. Edebiyat dergisi niyetine alınıp okunan dergi! Sevimli Usta'nın dergisi.

YAŞAR ÇABUKLU

İlk yazım yayınlandığı zaman, "virgüle bile dokunmadık, kestiğimiz yerler dışında" denilmişti, kakhaha atmıştım. *Virgül*'deki kitap yazılarında, daha önce hiç bilmediğim şeyler karşıma çıktı. Keyifle başka kaynaklara dönüp, ilgili kitabın sınırlarını aştığım çok oldu. Bir kitap çevirisindeki hatalara kızarak yazmış olduğum bir yazıyı (yayınlanmadı) *Virgül*'e göndermiştim. Tutturdular, "eleştiri yaz" diye. Türkçe edebiyatla ilişkim zayıf olduğu için, "Türkçeye kazandırılması gereken kitaplar hakkında yazarım," dedim. Pazarlık ettik, "bir öyle, bir böyle," diye. Dikkat ediyor musunuz, buraya da bir "virgül" koydular!

VEDAT ÇAKMAK

Virgül'ün ilk sayısını bir kitapçada görür görmez almış, içimden, "Keşke ben de bu dergide yazsam" diye geçirmiştim. Oysa üç dört yıldır pek yazmıyor ve yayınlamıyordum o sıralar. Birkaç ay sonra, Stanislav Lem'den yaptığım bir tercümeyle *Defter*'e gönderdim. Tercümenin akıbetini öğrenmek için görüştüğüm Bülent Somay, "Bunu *Virgül* yayımla-

sa daha iyi olmaz mı?" gibisinden bir şeyler söyleyince, bir sokak aşağıdaki *Virgül*'ün kapısını çaldım. Tanışma, hoş beş faslından sonra, dergiye yazı da yazabileceğimi söylediler. Lem tercümesi yayımlanana kadar bir iki yazım çıktı *Virgül*'de. Yazılar devam etti, peşinden bir gün kendimi derginin editörleri arasında buldum.

Virgül, iki nedenle benim için çok önemli: Birincisi, *Virgül* beni yeniden okuma ve yazma konusunda şevklendirdi. İkincisi ve çok daha önemlisi, *Virgül*, sağlam dostluklar kurduğum bir yer oldu. Bu nedenle, *Virgül* benim için yazı yazdığım bir dergi değil, başka bir şey.

BEHÇET ÇELİK

Öznesi yayın dünyası olan aylık kültür dergileri 1950'lerden başlayarak yayımlandı durdu... Çok kısa ömürlü oldular. *Virgül*, ilk kez özen ve önemle oluşturduğu içeriğiyle en uzun ömre ulaştı. Dileğim, gelişerek, daha nice yıllar yaşasın... Emeği geçen herkesi kutluyorum.

TURGUT ÇEVİKER

Virgül'de çıkan bir yazımı yüksek lisans mülakatında referans olarak sundum, gerçekten etkili oldu. :)

KEREM DEMİRBAŞ

Virgül'ü çıktığı günden beri takip ediyorum ve bu çorbada iyi kötü tuzum oldu. Önce kötü haber: 1) Dergi zaman zaman bir kitap tanıtım dergisi olduğunu unutup ve kitap(lar) tanıtımı adı altında bazı isimlerin

ego tatmini (ne kadar bilgili olduklarının teşhiri falan) haline geliyor. Yani bırakınız *Birikim Birikim* olsun, siz kendi işinize bakın. 2) Binbir zorlukla gerçekleştirilen Natalie Zemon Davis söyleşisi hâlâ piyasada yok. Bunun gibi muhtelif "gevşeklikler" yaşanıyor. İyi habere gelince: Dergi oturdu ve en azından bende bir "iptila" oldu. Halen TC'de türünün tek örneği. Derli toplu yayınlar arasında parmakla gösterilebilecek bir emek mahsulü. Başarılar ve iyi şanslar.

SELİM DERİNGİL

Virgül deyince, ne hikmetse hep nokta da birlikte aklıma gelir. Ve nedense Diyarbakırlı bir politikacıya yıllar önce atfedilen bir fıkrayı da birlikte düşünürüm. Derler ki; bizim politikacının okuması yazması kıt. Konuşma metnini birileri hazırlar ve tutuşturur eline. Bizimki başlar konuşmaya "Eyyy helkê Qulp'ê (Ey Kulp halkı [Kulp Diyarbakır'ın ilçesidir]). İki nokte üst üste, birisi altte birisi üstte, alttekinin kuyruğu var." İşte benim için de o kuyruklu noktanın asıl kendisi olma, yani virgül olma serüvenidir *Virgül*, ez-cümle *Virgül Dergisi*.

Daha önceleri de sık olmasa da *Virgül*'ü okurdum. Ama bir sayısında Rıfat Bali'nin *Sırrını Surlarına Fısıldayan Şehir: Diyarbakır* kitabına yönelik yazdığı yazıyı ve benim de bir sayı sonra o haklı eleştiri yazısına yönelik yazdığım noktaları yayınladıktan ve de o kitabın yeni baskısında o düzeltmeler de yayınevi tarafından yapıldıktan sonra kendimce "İşte," dedim, "belki de bir kitap ve eleştiri dergisinin rolü ve ağırlığı işte bu noktada ortaya çıkıyor." O gün bu gündür *Virgül* dergisini daha özenle okur ve yazdıklarını daha çok dikkate alırım.

ŞEYHMUS DİKEN

Kitaplar arasında alınan zihin açıcı, derin bir soluktur *Virgül*. Nicelerinde buluşmak dileğiyle...

YEŞİM DİNÇER

Vay be, 100 sayı olmuş, 100 bölü 11 eder 9 küsur, 9 yıldır bu hayal sürmüş, hayalden gerçekliğe gerçeklikten hayale gidilmiş gelmiş gidilmiş. Nice yolculuklara!

HİRA DOĞRUL

"Gazetecilik ünlem değil soru işareti mesleğidir," der bir üstad. Edebiyat, kitap tanıtım

ve eleştirisi de nokta değil, bir virgül süreci bence...

Virgül de benim en çok sevdiğim yan, ağırbaşlı, efendi, alçakgönüllü tarzı. Bilgili ama ukala değil, zengin ama gösterişçi değil, yerli ama milliyetçi değil, enternasyonalist ama bağımsız...

Yazı-çizi, kâğıt-matbaa hoş şeyler de, bir de aylık *Virgül* sohbetleri düzenleyebilesek... 100. sayımızda şampiyon olmak hakkımız!

RAGIP DURAN

Dergi kadar, derginin yeri de önemlidir. İstanbul'un en gaddar yokuşlarından birinin ortasına yerleşmenin kimin fikri olduğunu bilmiyorum. Ancak gelip giden pek çok kişinin soluk soluğa kaldığını defalarca gördüm. Asansörü olmasa da, üçüncü kattan itibaren manzara pek güzel. Çay-kahve servisine de diyecek bir şey yok. Devamlı bulunanlar, uygur, nazik insanlar. Ve son olarak, daktilo ile yazılmış yazıları görünce, her ne kadar arkandan ne dediklerini bilmiyorsam da, kimse yüzünü ekşitmiyor.

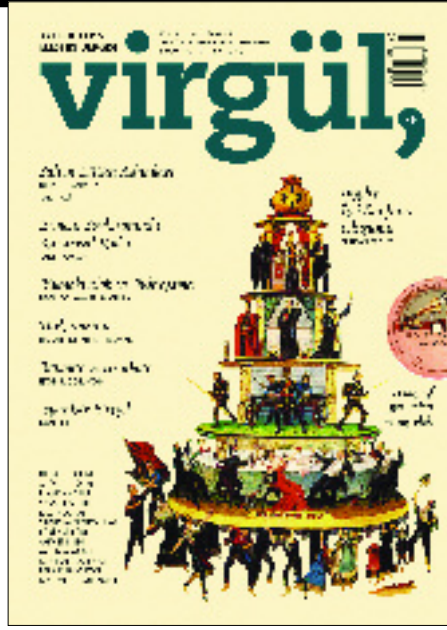
AHMET EKEN

Çok istedim *Virgül*'e sürekli yazmayı, ama olmadı, ancak birkaç yazı yazabildim. Bu yazıları yazarken, gazeteci savrukluğunu törpülemek için ne kadar çaba harcadığımı düşünüyorum şimdi. Çünkü *Virgül*, asık suratlı olmasa da, ciddi ve savrukluğa izin veremeyen bir dergiydi benim için. *Virgül* de yayımlanan her yazım, bu nedenle, heyecanlandırdı beni. Okur olarak *Virgül*'le ilişkim de pek farklı değil. *Virgül*'ün tanıttığı her kitabı okunacak kitap olarak değerlendirdim hep. Bunda, yayın çizgisindeki bağımsız duruşu kadar, kitap ve eleştiri dünyasıyla kurduğu sahici ilişkinin payı var elbette.

VECDİ ERBAY

Dergilere insanlarmış gibi bakarım. *Virgül*, sevdiğim bir insandır. Tüm yayın kadrosu ve yazarlarıyla; her an değişen gerçekliği yakalamanın peşinde, yalansız, dobra, titiz, magazine hiç kaymadan, geleceğin entelektüeli olma yarışına patırtı gürültü çıkarmadan alçakgönüllülikle katılan, dikkate değer bir insandır o. Her ay elime geçtiğinde sevgili bir yüzle karşılaşmış olurum. Ve bu güzel insana sağlık, esenlik dolu uzun ömürler dilerim.

LEYLÂ ERBİL

Virgül, benim için bir kitap ve eleştiri dergisi olmaktan çok öte, geniş bir sosyal bilimlere yelpazesi ile yazın dünyasının temasını sağlayan, özgün, titiz, duyarlı, son noktayı koymayan, durmayan, akıp giden bir kültür projesi.

Y. HAKAN ERDEM

Sensiz olmaz...

SAHİR ERDİNÇ

Demek 100. sayı... Bu heyecan verici, en az "Okuyan Huxley" kapaklı ilk sayı kadar. Heyecan verici olduğu kadar "anamlı" olduğunu da eklemek gerekiyor.

TAMER ERDOĞAN

İnsan teorik olurken sıkıcı (hadi edepsizlik etmeyeyim) zor anlaşılır, pop olurken çok sade suya tirit olmak zorunda mı? *Virgül* bunun yanıtını kocaman bir hayır olarak verdi ve 100. sayısına ulaştı. Yayınını belli ilkeler çerçevesinde sürdürürken, çağdaş dergiciliğin geldiği aşamaları da hiç göz ardı etmedi. Fikir mi, bilgi mi "ikilemini" bence çok güzel dengeledi. Okuruna yukarıdan hitap etmemeye çabaladığı açık. Fazla uzatmadan şunu söyleyeyim: *Virgül*'ün her sayısında "keşke bu yazı bana gelmiş olsaydı" dedirten en az iki yazı hep oldu. Daha fazla övemeyeceğim çünkü sonuç olarak biz de dergicilik yapıyoruz. 200. sayıyı da görme dileğiyle...

Not: Ah bir de dergiyi açar açmaz dört sayfalık "Vitrin"le karşılaşsam! Vitrin, "Bize Gelen Kitaplar"ın önüne daha çok yakışmaz mı?

TUĞRUL ERYILMAZ

Yayımlanan kitap değerlendirmelerinin sonuna fikren nokta koymayan, bir virgülle, devamını sizin düşüncelerinizin getirmesine izin veren dergi.

NÜKET ESEN

Gül bir virgüldür bülbüle
Virgül bir bülbüldür güle

EXPRESS-ROLL camiası
Virgül'ün yüzüncü sayısını kutlar.

Sadece noktaya karşı koyarak yüzüncü sayısına gelmiş bir dergi değildir *Virgül*; bütün edebiyatı bir "virgül" olarak görmekle ideolojik söylemlerden uzak durmayı başaran bir okuryazarlık alanıdır aynı zamanda – *Virgül* içinde bir dosya bölümünün bulunmaması, "biçim"e karşı duran "virgül"ün özelliklerinden biri olsa gerek; nice sıkı *Virgül*'lere,,

HAMİD FARAZANDE

Virgül, çıktığı günden beri yayın dünyasındaki gözüm, kulağım oldu. Özellikle, bizzat kitapçılara gidemediğim zamanlarda rehberliğimi yaptı; dağıtımını pek iyi olmayan, ama ilgimi çeken pek çok yayından *Virgül* sayesinde haberdar oldum. Benzerleri yok mu, tabii var; ama yine de *Virgül*'ün bana verdiği başka bir güven duygusu mevcut. *Virgül*'de bir yayın hakkında yazı yazan bir kişinin, o yayının promosyonunu yapmakla görevlendirilmiş olduğundan değil, o kitaptan aldığı hazrı paylaşmak amacıyla kaleme aldığına inanıyorum o yazıyı.

İŞTAR GÖZAYDIN

Virgül'ü, şu sıralarda yayımlanan en güzel iki edebiyat ve kitap dergisinden biri olarak okuyorum. Soğuk duruşluluğu da var, ama tersine örneklerin daha çok olduğu hayatımızda onun bu tutumu bile değerli. Ciddi bir katkısı var ve niçin büyük sermaye yayınevleri de böyle dergiler çıkarmaz, düşündürücü.

SEMIH GÜMÜŞ

İlk sayıydı; o zaman Ankara'daydım, yine bir tezle cebelleşiyordum, bu sefer master tezi. *Virgül*'ü büyük bir merakla almış, Fatih Özgüven'in *Muska* ve *Öte Yer* üzerine yazdıklarından etkilenerek iki kitabı da hemen edinin okumuştum. Bu ilişki hep böyle de-

vam etti. *Virgöl*, bende her zaman kitaplarla ilgili bir heves uyandırdı, uyandırıyor. Hâlâ arada dönüp baktığım yazılar ve söyleşiler var. Derginin, yayıncılık, editörlük ve çevirmenlikle ilgili bir tartışma platformu olarak da ayrı bir önemi oldu benim için. Tamam bazen yazıların çoğu ilgimi çekmeyebiliyor ama hiçbir sayıya da kayıtsız kalamıyorum.

ASENA GÜNAL

Okumak, görmek, duymak ve de yazmak için...

AHMET GÜRATA

Madem 100. sayı, iyi şeyler söyleyelim. Benim için *DeFTER*'in artık çıkmıyor olmasının verdiği boşluk duygusunu kısmen hafifleten bir dergi oldu *Virgöl*. Ayrıca, yazılarımı çok uzun bulmalarına rağmen hiç şikâyet etmeden yayınlayan kibar insanların çıkardığı dergi. Bir de eleştirisi: İlk sayılarda “dosya” konuları derginin havasına daha çok hâkimdi ve bence o daha iyiydi.

NURDAN GÜRBİLEK

On yıl önceki ilk sayısında, niyetini “kitapların yalnız kalmasını önlemek” diye belirtmiş *Virgöl*. Şimdi, geçen on yıla bakarak, “Aferin *Virgöl* sana” demeli, kocaman bir aferin!

DEMET HAKMAN

Virgöl den önce “book review” denen şeyin yerine hale-yapıcı, aura-yapıcı yazıları bir araya toplayan gazete ekleri ve dergiler vardı. Çoğu kez yazarın bir arkadaşı tarafından kaleme alınan, önsöze yakın yazılardı bunlar. Hem “bizim” sıfatıyla, bizdenlik ciciğiyle yüklü hem yazarı evrensel bir “yazar” makamına yücelten ritüellerle dolu... Bunlarda veri az olurdu, yazar ve kitabı yazı bağlamında pek ele alınmaz, eleştirel, tarihsel bir bilinç ile değerlendirilmezdi. Çünkü önemli olan, yazarın yazı-dışı bir alanın sesi olmasıydı; toplumun sesi, “bizim” sesimiz. Başka seslerin duyulması ancak başka dergilerin çıkmasıyla mümkündü. *Virgöl*'ün yeri hazırmış, okuru tarafından hemen benimsendi ve dünyanın en iyi dergilerinden biri oldu.

VICTORIA R. HOLBROOK

Virgöl sadece bir kitap eleştirisi dergisi olmakla kalmadı, bilakis kitap değerlendirmeleri üzerinden resmen çok farklı eğilimleri

olan entelektüel bir çevrenin hemhal olduğu, fikir alışverişi yaptığı bir kütüphane işlevi taşıdı ve bunu da başarıyla yerine getirdi. *Virgöl*, noktaya karşı demokratik bir entelektüel mücadelenin, fikri zenginleşmenin ve düşünsel renklenmenin grameri oldu benim için; abecesi derin, zengin ve farklı bir gramer; okunması hep ihtiyaç kamçılaman bir dilsel şölen okulu.

KEMAL İNAL

Virgöl'ün doğduğunu biliyorum ben. Öyle sıcak sıcak... matbaa kokusu üzerinde. Pek güzel görünmüştü gözüme... Hâlâ da öyle.

RAGIP İNCESAĞIR

İlk çıktığı tarihten bugüne bir sayı bile atlamadan okuduğum tek dergi... İlk çıktığı tarihten beri bir “kitap ve eleştiri dergisi” olmasına rağmen edebiyat üzerine yazdıklarımı yolladığım tek dergi... (Yüz sayı sonra da en azından ilk cümleyi kurabilmek dileğiyle)

LEYLÂ İPEKÇİ

Büyük sermayenin yatırımıyla çıkan dergileri saymazsak, bugün Türkiye’de “periyodik” dergi çıkarmak dünyanın en zor işi. Hele bu bir “kitap dergisi” olursa. *Virgöl*, bu noktada, gelen yüzüncü sayısına rağmen, hâlâ içinde heyecanlandırıcı yazılar bulunan bir dergi. Bir derginin kendine has bir perspektifi olması lazım. Bu, *Virgöl*'de fazlasıyla var. Bu derginin hep “*Virgöl*” olarak kalmasını, ellerinden geldiğince “noktalanmamasını” dilerim.

ORHAN KAHYAOĞLU

Yıllardır “nokta”lı kitap yorumları ve yargılar okumaktan bıkmış olanlara *Virgöl*, ekibiyle ve bizzatıhi adıyla, değişik vitesli okumalar, varış noktaları (virgülleri mi demeli?), belirlenmemiş yolculuklar vaat ediyordu. Bu dergide hemen her sayıda birçok heyecan verici yazı okudum ve *Virgöl*'e en sevdiğim kitapları konu alan yazılar verdim. Biz noktalamaya işaretini desek de, virgül, ferahlık, akıcılık (Herakleitosçu anlamda), zekâ, hatta demokrasi işaretidir ve *Virgöl* bunu yüz kere hatırlatmıştır bugüne dek... Nice “yüzler”e...

VİVET KANETTI

Tümüyle kitap okumaya adanmış bir dergi-yi, üstelik hiçbir zaman yüzeyselliğe düşme-

den ve her zaman çekici kılmayı başararak 100. sayısına ulaştırabilmek, içinde yaşadığımız koşullar göz önüne alındığında, ümit verici ve kısmen de olsa yürek ferahlatıcı bir şey. *Virgöl*'de bugüne kadar özveriyle çalışma yürütmüş, yazı yazmış ve emek harcamış herkesi kutluyor, nice 100'üncü sayılara diyorum. Bir de, keşke daha çok ve nitelikli tiyatroya kitapları yayınlanabilse de, ben de *Virgöl*'e daha sık yazabilsem.

KEREM KARABOĞA

Virgöl, Türk entelektüelinin, kitap karşısındaki “çapını” temsil eder. Demek ki, artık Türkiye’de ciddi bir kitap okuru var, *Virgöl* 100. sayısına geldiğine göre, hem de entelektüel bir okur olsa gerek bu. Çünkü *Virgöl*, akademi dışındaki Türk entelektüelleriyle akademisyenlerin bir arada yazdığı veya her iki kesimin bir araya gelebildiği bir dergi oldu. Burada dönemsel bir durum da söz konusu: Özellikle 90’lı yıllar, 40’lı yıllardan sonra Türkiye’deki ikinci büyük tercüme yıllarını oluşturuyor. Denilebilir ki, *Virgöl*, bu yıllarda tercüme edilen düşüncenin kayıt defteridir aynı zamanda... *Virgöl*, çıkışından bu yana kendisini “eleştiri ve kitap tanıtma dergisi” olarak tanımladı. 100 sayılı birikimi hesaba kattığımızda, buradaki eleştiri kavramının, Türk edebiyat ortamında yaygın olarak yapıldığı gibi, bir cephe eleştirisine değil, daha çok, eleştiri konusu olan yapının neligini belirleme anlamında sınırlarını çizme/gösterme tarzındaki eleştiri anlamına yakın durduğu görülmektedir.

YÜCEL KAYIRAN

Her şey değişiyor, her şey, hızla ve alabildiğine, insanın belki de en gelişmiş yanına uyum yeteneğine, ölümcül darbesini de indirerek. Kazazedeler ellerinde kalanlara, hep tekrarlananlara, süregidenlere bakıyor, fazla değiller ama değerliler ve kalıcı olacakları vaadi onları vazgeçilmez kılıyor.

SUNA KILIÇ

dokun rafta uzanan boydan boya mat diziyeye tok kaydırmaz mat çekinme ciddiyetinden soluk yüz döner kaleydoskopu saydam şaşırtan çeşitliliğiyle cezbeden canlılığıyla çeken aynalı derinliğine rafta ışıl ışıl yansıtıyor muhalif sağlam sorgulayan kendine has rengârane

GÜLAYŞE KOÇAK

“Gösteriş ve kıskırtma olmazsa olmaz...” diyenlere kenardan gülmüşüyor 100. sayı.

TANSEL KORKMAZ

Virgül keskinliğe karşı çıkan insan alinyazısı gibi! Yaşam gibi! Dolayısıyla, yeni uzlaşmalara, yeni yakınlaşmalara ve yeni çözümlere de kapıyı aralık tutuyor bu özelliğiyle. Aynı zamanda, işleviyle de “deneme”yi doğrulamakta ve yüreklendirmekte. Başka bir deyişle, “deneme” dostu bir noktalama işareti. Alçakgönüllülüğün simgesi!

Virgül, öte yandan, kitabın yatay serüveni! Onun sayfaları, sanal bir kitaplığın düşey raflarını oluşturmakta. Bir başka tür Babil Kitaplığı; diller değişik, konular değişik, yazarlar değişik... El uzatan, yol gösteren, iyisiyle kötüsünü tartan yazılar var içerisinde; üstünde durulan, yorum yapılan kitaplar var sayfalarına saklanmış. Kimisi, yalnızca ismini öğrendiğimiz kitaplar; kimisi de yazarını, çevirmenini, yayıncısını tanıdığımız dost kitaplar... Her sayı, özel bir kitaplık; yüz sayı, bir İskenderiye ya da bir Bağdat Kitaplığı! Üstelik ne Romalılar ne Moğollar ve ne de Çağdaş Barbarlar var ona zarar verebilecek!..

UĞUR KÖKDEN

Virgül'ün ilk sayılarında arka sayfalarda bir “kim kimdir” köşesi vardı. İlk sayının “kim kimdir”inde de ilk kitabım üzerine çalıştığım yazılıydı. Asparagasın dik âlâsı! Ama sonra hiç akılda yokken *Virgül* için adını koyup devam ettirdiğim denemelerim, tam da *Virgül*'deki adlarıyla kitap olup yayımlandı. *Virgül* sadece iyi yazıların değil, iyi niyetli kehanetlerin de dergisidir. Her zaman var olmalı. Var olmalı ki, ben yine son anda yetiştirilememiş yazımlarla işkence edebileceğim ama yine de beni baş tacı edecek editörler bulabileyim. Bütün dünyaya küstüğümde yeniden barışabileceğim nadir yerlerden biridir *Virgül*. Okurken de, yazarken de!

SIRMA KÖKSAL

Virgül 100 sayı çıkmasaydı, yazılarımı yayınlamış olmasaydı da benim için değerinden bir şey kaybetmezdi. Kitabı vesile ederek, onu eleştirel kültürün yeniden üretildiği en önemli yayınlardan biri olarak görmemize yetecek kadar sayı yayınladı bile. Ama *Virgül* 100. sayıya da ulaşarak, içerdiği değerden daha fazla bir şey de söylüyor bize: Akıl,

irade ve bağlılıkla, büyük olanaklar olmaksızın da, nitelikli bir eleştirel yayını vaat edilen ritimde sürdürmek ve istenir kılmak mümkün... Darısı, *Siyasi Gazete*'nin başına...

ERTUĞRUL KÜRKÇÜ

Virgül'ün 100. sayısı için ne yazmalıyım diye düşünürken elime bu ilan geçti. Gazeteci, yazar Sabri Ertem (Etem) tarafından 1935 yılında yayınlanan bir öykü kitabının ilanı bu... Kısa yazı yazmayı beceremeyen biri olarak yazıdan vazgeçtim. Yazacağım yazı uzun gelse, *Virgül*'deki “altın makas”lar tarafından kesilecekti. Şimdi bunu da kessinler de görelim! Nice 100. sayılara...

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Virgül, başlangıçta benim için yayın dünyasını takip etmeme yardımcı olan bir dergiydi. Sonra madem yeni yayınların tanıtımı ve eleştirisi bu dergide yayımlanıyor, bir yazı da ben göndereyim, dedim. Gönderdim, hemen yayımlandı. *Virgül*, hem seviyeli hem de şemsiyesi o ölçüde geniş. Benim için her daim kültür ve sanata açılan pencere. Taşradaki okuyuzar için bir kılavuz.

MUHSİN MACİT

Edebiyat, yayın ve düşün hayatlarımızın önemli noktalama işaretlerinden biridir *Virgül*. Hep virgül olarak kalmış, ömrünü noktalamamış olması şans değil, kan, ter, para, inat, uykusuzluk ve çaba sonucu. Çabayı göstermiş olanlara nida işaretli bir teşekkür borçluyuz.

RONİ MARGULIES

Her zaman değilse de çokluk, şu ay bitse de *Virgül* çıksa, diye sabırsızlanırım. Yenisine kadar elimde *Virgül* keyifler yaşarım; hiç okumaya yeltenmediğim yazılar da olur, yarım bıraktıklarım da. Kitapları tanıdıkça hayatım zorlaşır, bunca kitap nasıl okunacak diye dertlenirim. Kimi kitapları hemen koşar alırım. Yetişemediklerim için de o kadar üzülmem doğrusu. *Virgül* pek güzel tanıtılmış, okumuş kadar oldum derim. Daha ne olsun? Teşekkürler, devam!

NADİRE MATER

Açık söyleyeyim, *Virgül* ilk çıkmaya başladığında işin 100. sayıya dayanabileceğini düşünmemiştim. Yok, başlangıçta herhangi bir aksilik hissettiğim için değil, Türkiye’de dergilerin kaderine ilişkin bildik umutsuzluğumdan dolayı. Yanılmış olmaktan son derece memnunum. Kitap dergisi denilince ben hep daha siyasi olsun istiyorum, *Virgül* de hep daha edebi oldu, o başka. Ama belki de böylesi daha iyi. O halde tek şikâyetim, benden sıklıkla yazı istememeleri, beni *Virgül*'de yazmaktan mahrum etmeleri olabilir. İhmal edilmiş bir yazar olmanın acısını içime gömüp, kendilerine nice 100. sayılara diyorum!

NURAY MERT

...! ..!
...! ..!
...!
...!
...!
...!

EDWARD MITCHELL

Yazı yazdım, fena kestiler. Nasıl kıydınız dedim. Ses etmediler. Öyle ortada kaldı mevzu. Sinede vardır.

Her şeye rağmen *Virgül* denen neşriyat, emek verenleri, yazı kesenleri ile sahalarımızda görmek isteyeceğim bir hareket türüdür. Ne bileyim, hani kitap eleştirisi dalında muz ortaya “demi-vole” tadındadır. O denli yani!

TAN MORGÜL

Ellerinize, gönlünüze sağlık...

NAJLA OSSEIRAN

Virgül, ülkemizde ciddi ve seçkin kitap dergiciliğinin en iyi örneklerinden biri olması

nın yanı sıra, 100. sayısına ulaşmış bir dergi olarak, kitap dergiciliğinin kurumlaşmış başlıca örneğidir. *Virgül*'ün, imgesine uygun olarak, daha nice 100. sayılara ulaşmasını dilerim.

DOĞAN ÖZLEM

En sevdiğim kitap tanıtma yazılarımdan birini *Virgül*'e yazdım. En sevdiğim polemik yazılarımdan birini de. Ha, bir de: En sevdiğim yazılardan birkaçını *Virgül*'de okudum. Başka bir şey yazsam olur mu? "100. Yıl" a inşallah...

SELAHATTİN ÖZPALABIYIKLAR

Virgül bunca sayıyı devirdi, ayakta kalmış olmasını ve hâlâ en iyi kitap dergisi olmaya devam etmesini takdir ediyorum. Oradan gelip geçen, uzun gecelerini, hafta sonlarını, tatillerini oraya veren pek çok emekçisinden sadece biri olan beni gururlandırıyor bu, gelmiş geçmiş *Virgül* cülerin oluşturduğu o topluluğa ait olmaksızın mutlu ediyor. (O uzun gecelerde yediğimiz patlıcanlı kebabları unutmam da mümkün değil!)

ÇİÇEK ÖZTEK

Hiçbir sayısı beni düş kırıklığına uğratmamış tek dergidir!

JALE PARLA

"Hayatıma Bir *Virgül*"

Virgül dergisi hayatıma "başka bir şekilde yazmak" istediğim bir dönemde girdi. Akademik dünyanın kareli duvar yazıları arasında sıkışmışken, hayatımın büyük cümlesinde *Virgül*'le ilk nefesimi aldım. Üç yıldır *Virgül*'ün bana yaşattığı bu cümle içi duraklarına dönüp baktığımda, içimde bir köşeye atılmış edebiyat sevdasının beni nasıl beslediğini görürüm. *Virgül* dergisinin, Türkiye gibi, kitap okunmayan bir ülkede nelere soyunduğu başlı başına akademik bir tez olur olmasına da, ben önce içimdeki kıpırtıyı anlatayım dedim.

ELÇİN POYRAZLAR

Virgül benim için Türkiye'nin düşünsel hayatında yer alabilmek ya da bu yer kaybedilir gibi olduğunda yeniden toparlanmak için vazgeçilmez bir kaynak. Biraz Anglisizm paahasına: Eşsiz bir "düşünce gıdası." Zaman zaman düşün hayatının şu ya da bu damarı

ihmale uğrar gibi görünüyorsa, o konunun meraklıları kabahati önce kendilerinde aramalıdır. *Virgül* emektarlarının eline sağlık...

NAİL SATLIGAN

Dergiyi önceleyen tartışmalarda *Virgül*'ün çıkmasına karşı çıkmıştım. Derginin arkasında duran ekibin daha iddialı bir projeye ön ayak olması gerektiğini, kasıtlı olarak benimsenmiş (ve bana sahte görünen) bir iddiasızlığın, tevazunun başarılı sonuç vermeyeceğini düşünüyordum. 99 sayı sonra, yanlış olduğumu itiraf ediyor olmak, yalnızca derginin başarısından ötürü değil, iyi bir şeyler yapmak için olanaksız hedefler peşinde koşmanın gerekmediğini, alçakgönüllü hedefler uğruna koyulup bunların da başarılabileceğini göstermiş olduğu için de çok sevindirici. *Virgül*'ün müptelası mıyım? Her sayısını okuyor muyum? Okumadığımda hafif de olsa bir suçluluk duygusu ya da hiç değilse bir yoksunluk hissi çekiyor muyum? Hayır. Ama okuyup da, izlenebilecek olası bir yeni patikaya, tanıdık bir konuda farklı bir bakış açısına dair zihnime bir çentik atmadığı hiçbir sayısı olmadı. Hani sizin için hayatı önem taşımayan bazı dostlarınız vardır; seyrek görüşürsünüz ama her görüşüğünüzde niçin daha sık görüşmediğiniz için hayıflanırsınız. İşte öyle...

ISKENDER SAVAŞIR

Virgül bir varsayımın dergisi. İnsanların kitap okuduklarını (bu televizyon, internet, MSN Messenger, chatroomlar, e-kitaplar ve google çağında hâlâ okuduklarını) varsayıyor. Oysa biz sinikler hakikati biliyoruz:

Kimsenin okuduğu yok aslında. Alınan ve satılan kitaplar aslında entelektüel göstereceğin diye kitaplıkları doldurmaya, masaların üstüne –yarısında kalmış gibi– yüzükoyun bırakılmaya, kampüslerde elde ve sırt çantasında taşınmaya yarıyor. Yoksa herkes kâğıt kokusunu unuttu çoktan.

Sonra *Virgül* kalkıp yüzüncü sayısı için kısacası bir paragraf istiyor benden. Yüz ay yayınlanmış, binlerce kitaptan bahsetmiş, hâlâ batmamış bir dergi. Alıyor mu beni bir düşünce! Belki de varsayımın haklı bir yanı vardır. Belki bir yerlerde hâlâ okuyan birileri var. Üstelik kitap okumakla kalmayıp bir de kitaplar üzerine yazılanları da okuyan birileri. Haksız çıkmanın o ilk dehşetini atlattıktan sonra oturup bunları yazıyorum. Ben haksız çıkabilen, daha sonra da bununla yaşamayı becerebilen siniklerdenim galiba.

BÜLENT SOMAY

Dergiler kısa bir süre içinde kemikleşerek, bir grubun, özçakar birlikteliklerinin sözcülüğünü üstlenebiliyorlar. Bu kaçınılmaz kaderin değişebileceğini göstermesi açısından *Virgül*'ün duruşu önemli. Bir şekilde eleştirinin önünü açan, ortodokslaşmayan eleştirinin, eleştiriye yanıt vermenin sözcülüğünü de üstlendi *Virgül*.

Açık söylemem gerekirse, resim eleştirisinin istenmemesi, ressamların övgüye olan açlığı, beni bir şekilde *Virgül*'e yazmaya, eleştirinin sınırlarından uzaklaşarak, "yazılı imge ile çizili imge" arasındaki diyalogu sorgulamaya yönettirdi.

İçeriği tamamen renklendikten sonra *Virgül*'e farklı bir gözle bakmaya başladım. Kapak tasarımlarında sıkça resim, desen çalışmalarına yer ayrılması son derece önemli.

NECMİ SÖNMEZ

Önemli bir boşluğu dolduran *Virgül*'ün Türkiye'de benzeri yok. İnşallah hep çıkmaya devam eder.

FRED STARK

İlk sayısından beri raflarımızı dolduruyor, ve ilk sayıdan beri içeriği de tipi de güzelliğini koruyor. 100. sayıyı kutluyoruz. Seneye 10. yıl...

LINDA STARK

Politik bir nazarla baktığımda, "virgül" benim için hoşgörüyü ifade eder. Toplumsal

konuları geniş bir açı ile ele alan, hayatın içindeki bitmez tükenmez soruların hiçbir zaman bir "nokta" ile sonlanamayacağı, her zaman farklı bir bakışa, yeni bir soluğa yer olduğu düşüncesi ile hareket eden *Virgöl* ailesinin bir parçası olmak, bu yüzden benim için çok anlamlı.

ESRA GÖKÇE ŞAHİN

Kitap kültürüne adanmış 100 sayı Türkiye için önemli bir birikim. Kitabı sevdiremeyen, okumayı öğrenme biçimine ve davranışa dönüştüremeyen eğitim sistemine ve medya sarmalına rağmen, *Virgöl* dergisinin açtığı pencere umut verici. Kitap mevsimlerine göre yaprak renkleri değişen 100 kitap ağacı. Kitap yurdunda çocuk bakışlı birkaç yaprak olmak bile güzel. Nice sayılarda, kitap ağaçlarının gölgesinde buluşmak umudu ile...

MUSTAFA RUHİ ŞİRİN

Kitap gibi okunabilen kitap yorumları, tanıtımları. Dergiyi aldığım da, bir kitap okumanın sorumluluğuyla sonuna kadar okurdum. Bir de, gönderilen yazıları kabul ederken de geri çevirirken de keyfilikten uzak...

ÖZGÜR TABUROĞLU

Virgöl olmasa kendimi çölde hissederdim. Şimdi bozkırda hissediyorum.

MAHMUT TEMİZYÜREK

Yurtdışında uzun yıllar kalınca, insan ister istemez *New York Times Book Review*'a veya *Times Literary Supplement*'a dadanıyor. *Virgöl* onları aratmadığı gibi, bence daha da iyisini yapageldi 100 sayıdır. Bir de benim şu Eşbal Ahmad mülakatımı bassalardı!

E. AHMET TONAK

Virgöl, üç kere önemli bir dergi benim için: Hemen hemen her sayısında "mutlaka okumam gereken" yazılar olduğunu hep bildim ve okuyamadığım sayılarını bile merak ettim, ediyorum; *Virgöl* böylesine önemli bir dergi benim için, ki ona yakışır yazılar yazmaya gayret ettim hep karınca kararınca; ve üç: Kötü kitaplar (hatta, kötü yazarlar) hakkında zinhar yazmamam/bulaşmamam gerektiğini de *Virgöl* sayesinde öğrendim. Dilerim, "ismiyle müsemma", hep açık olur önü *Virgöl*'ün...

BEDİRHAN TOPRAK

Bir virgülün önemine değer verenlere ne mutlu!

NECATİ TOSUNER

Uzun yıllar istikrarla kalitesini sürdürebilen daha iyi bir kitap dergisi düşünmekte zorluk çekiyorum. Bu iş bu kadar olur.

SAFFET MURAT TURA

5. sayı!..

Virgöl dergisi 100. sayısına gelmiş. Önce şaşırıyor, sonra seviyor, biraz daha düşününce de üzülüyor insan. Öyle ya, neredeyse en başından beri yer aldığım bir sürecin bundan böyle üç haneli sayılarla telaffuz edilecek olması, yılların nasıl da hızlı aktığını göstermiyor mu? Şimdi geriye doğru baktığımda ne çok insan, ne çok arkadaş canlanıyor gözümde. Ya da değişen bürolar, eşyalar, yenilenen bilgisayarlar, bilgisayar programları, internette kaydedilen gelişmeler... Ama hep birlikte yaşadığımızdan belki, dergi ekibinin dış görünüşleri de huyları da sanki hiç değişmedi. Gerçi bedenler biraz genişledi, saçlar seyrelip ağardı biraz! Dergi "*Virgöl Plaza*"ya taşınınca tavlanın yerini de masa tenisi aldı, ama kimin usta olduğu hâlâ tartışılıp duruyor.

Sherlock Holmes silüetli polisiye sayısında -hâlâ en sevdiğim o şahane 5. sayıda- başlayıp uzun bir süre derginin en velut yazarı unvanıyla sürdürdüğüm "eleman"lık yıllarım şimdi gerilerde kaldı. 100. sayıyla ilgili birkaç cümle yazmam istendiğinde fark ettim son bir yıldır *Virgöl*'e uzaklığımı. As-

lında bir çevre olarak *Virgöl*'e hiç uzak değildim, söz konusu olan ihmalkârlığımdı; telafi edilecektir...

A. ÖMER TÜRKES

Virgöl de yazmak bir düştü *Virgöl* dergisinin ilk sayısını hatırlıyorum; Lüleburgaz'da gazete dışında çıkan dergileri de kasabaya getiren bayide gördüğüm gibi almış ve telaşla okumaya başlamıştım. Daha sonra *Virgöl* almak bir alışkanlık oldu, biz birkaç kişi her sayıyı alıp baştan aşağıya okuyorduk. Kendi kendime hikâyeler yazıyordum o zamanlar, bir gün yazdıklarımın kitap olarak yayımlanması hayallerini kurmaktan da geri kalmıyordum. Bu hayallerin arasında, yakın çevreden birkaç kişiye bir gün *Virgöl*'de yazı yazacağımı söylemiştim, tabii herkes gülüp geçmiş, ben de unutmuştum bu isteği. 2002 yılında ilk kitabım *Sayıklamalar* yayımlandıktan sonra, meraklı gözlerle "*Virgöl*'de bir şey yazacaklar mı kitap hakkında" diye bakınırken hayal kırıklığına uğramıştım. Kitap hakkında bir şey yazılmadı, ama 2003 senesinde *Virgöl*'de yazma hayalim gerçek oldu. Yazdığım her yazıda heyecanlandım ve çocukça kurduğum bir düşün gerçek oluşunun tadını yaşadım...

FERHAT ULUDERE

Başarının hız, şamata ve hafifmeşreplikle ölçüldüğü günümüzde *Virgöl*, mücadelesini ağır ağır ve sükûnet içinde sürdüren, tevazuyu kaliteyle birleştiren, zamana karşı mukavemeti yüksek, kitap kokan dev bir kütüphane gibi. Nice sayılara...

FERHAT ÜNLÜ

Virgöl: Bir Halı Saha Maçı...

"Fena" bir kadroları yoktu, takım halinde oynamayı biliyorlardı. Israrlıydılar, atakları doğruydular, sahanın durumuna göre yapabilecekleri belliydi. Yine de oyunu zevkli hale getirmek konusunda ehli vukuftular; ayrıca sıkı bir tribün destekleri vardı. Bugün 100. "yılları"nda yine şık ve güzel bir oyun oynamak için çıkacaklar sahaya... Her halı saha maçında olduğu gibi, tribünlere oynama- dan, takım oyunu oynamak için... Kitapların dünyasının kendisi gibidir onlar. Dünya kadar kabiliyetsiz şöhret ve kabiliyetli nefer vardır sahanın içinde. Herkes ekrandan görebildiğini iyi oyuncu zanneder, sahada kalabalık bir mücadele mevcuttur. Halı sahada

ise ne şöhretler ne de neferler vardır. Yapabildiğin en “kendince” şık hareketle topu arkadaşına uzatmak ve oyunu güzelleştirmektir amaç... Bu nedenle Buzul Çağının Virüsü ile milliyetçilik literatürü üzerine en “şık” eleştiriler bu dergide yan yana takım oyunu oynayabildiler ve daha fazlası da oynanacak... Bir gün denk gelirseniz, iki pas yapmaktan çekinmeyin; “Virgülcü”ler topla oynamazlar, iyi top oynarlar. Futbolda epigrafla olmaz, çıkar kendi sözünüzü söylersiniz. *Virgül* de epigrafla olmadı, hep ve hâlâ kendi sözü var...

KEREM ÜNÜVAR

Virgül dergisi, gördüğü işlevi baştan incelikli bir tevazu gösterisi ile “virgül” olarak nitelenmiş olsa da, edebi ve düşünsel sorunlarımızın birçoğuna nokta koymayı başarmış bir dergi. *Virgül*’ün “başarısı” bir önermeyi de boşla çıkardı: Nitelikli olan popülerleşmez. Pekâlâ hayatîyetini ve etkinliğini belirli bir “şöhret”i koruyarak ve genişleterek sürdürdürebildi. Görselliğiyle, sunumuyla, içeriğinin kalitelerini birlikte yürütebildi. *Virgül* nevi şahsına münhasır bir edebi/düşünsel dergi benim açımdan. Her ay çıkışını gözlediğim iki üç süreli yayından biri...

SADIK YALSIZUÇANLAR

Okurun “Değer”lendirilmesi

Virgül’ün “tutması,” bir mayanın tutması gibi bir şey oldu. Kitabı bir bağlama oturarak okumak ve bu okumayı da yazabilmek için bir alan sundu dergi. Ve bu alanın var olması, okuru yazar haline getirdi. Okuduğumuz kitabı okuduğumuz gibi yazmak ve bizzat okumalarımız üzerine düşünmek için bir alan açıldı; varoluş alanı. Kendi okumalarımız üzerine düşünmek, bağlantılandırmak ve bunu yazıya dökebilmek, düşünce çiraklığı yapabilmek için bir yer oldu. Dolayısıyla, *Virgül* bir mekândır. Okuma notlarımıza “çekidüzen” verdiğimiz, bu notları “değer”lendirdiğimiz bir mekân. Okuma notları aldığımızda, kitabı belli bağlantılar ve bağlam içinde okuyup/yazdığımızda, kitaplar da “değer”leniyor. İşte bu “değer”lenme ancak ve ancak bu çabayı mümkün kılan/teşvik eden bir alan varsa mümkün olabilir; kendini üretmek için farklı varoluş alanlarının gerektiği gibi. Dolayısıyla, *Virgül* böyle bir alan sunarak bizi “değer”lendirirken, biz de bu çabayla *Virgül*’ü takdir ediyoruz, yani bu alanın var ol-

maya devam edebilmesi için ürünlerle onun varoluş gücünü artırıyoruz. Tam anlamıyla karşılıklı bir ilişki ve varoluş kudretini artıran bir karşılaşma. Spinoza buna “neşe” derdi. Karşılıklık içinde var olan bu alanın sürdürülmesi için gereken çabayı gösterdikleri için, *Virgül*’ün “sıkı ekibine” teşekkür ederim.

GÖKSUN YAZICI

Virgül’ün Türkiye’de düşünceye ve eleştiriye zemin hazırlayan bir dergi olduğunu düşünüyorum. Eleştiri pratiğinin ne sosyal bilim ne de sanat ve edebiyat alanlarında kolay kolay tutunamadığı ve yaygınlaşamadığı bir ülkede, istikrarlı bir şekilde iyi olmayı başaran *Virgül*’e uzun ömürler diliyorum.

ZAFER YENAL

Virgül de 12. sayıda yayımlanan ilk yazım, aynı zamanda bir dergide yayımlanan ilk yazım olduğu için, *Virgül* “ilk gözağrım”dır. *Virgül*’ü çıkaran ekibi, ilk yazıdan yıllar sonra tanıdım, işlerine duydukları saygıyı hemen duyumsadım. İlk kitabım da –çoğu *Virgül*’de çıkmış yazılardan oluşan bir derleme– *Virgül*’ün kardeşi Kanat Kitaptan çıktı. Yazı maceramla böylesine iç içe geçmiş olan *Virgül*’ün dergi piyasasındaki önemini şöyle belirtebilirim. Memet Fuat, *Eleştiri Üstüne*’de, 1992’de, kitap eleştirisi ile özgül olarak ilgilenen dergilerin Türkiye’de hâlâ olmayışından yakınıyor. *Virgül* öncelikle bu

açığı sergilemiş ve kapanmasında etkin olmuştur. Yazarlarına ve yazı emeğine karşı sürdürdüğü demokrat, eşitlikçi ve saygıdeğer tutumun sürekli olacağına duyduğum inançla, *Virgül*’ün daha nice 100 sayıya ulaşmasını dilerim.

ALI GALİP YENER

“Çocuk okuru olmayan ülkenin yetişkin okuru da olmaz,” ilkesini benimsediğinden; çocuk edebiyatına da yer ayırdığı için, *Virgül*’ün yüreğindeki yeri farklıdır. Yazı gönderdiğimde, “acaba editör hataları metnimi ne hale getirecek...” diye kaygılanmadığım birkaç dergiden biri *Virgül*.

MAVİSEL YENER

“Yazının bitiminde belki bir tür kesinlik, açık seçiklik duygusu uyandırır umuduyla ‘Nokta!’ demek geliyordu içimden; ama sürekliliği, süreçleri, barış içinde yan yanlığı imleyen virgülle, Ülkü Tamer’in yarattığı o kahramanla bitireyim dedim en sonunda yazımı: *Virgül*,”

O yazıyı *Virgül* için yazdığımın, kafama yazıyı bitirdikten epey sonra dank ettiğini söylesem, bilmem inanan olur mu!

Virgül gibi kitaba adanmış bir derginin Türkiye’nin şu ortamında çıkması, çıkabilmesi, çıkmayı bunca sürdürübilmesi bana hep bir mucize gibi gelmiştir. *Virgül*’e hiç olmazsa uzunluk açısından yazı gibi toplam on üç yazı yazdım. Onları yazarken sürekli olarak yazı kollamayı, yazı kurmayı öğrendim diyebilirim. Daha önce o düzenlilikte yazmamıştım, bir daha da yazar mıyım, yazabilir miyim bilmem. Kimi yazdıklarımın kitaba ilişkin epey bir dış kapının dış mandalı ayrıntıları kurcaladığını, kimi yazdıklarımın da, çok sayıda kitabı, kitapçıyı ansalar da

(hele *Virgül* gibi, görebildiğim kadarıyla öncelikle kitap eleştirileri yayınlamak eğilimindeki, neredeyse “mesleki” bir yayında) çok kişisel, kitapla olsa olsa uzaktan ilintili gibi görünmüş olabileceğini düşünüyorum. Sonuçta doğrusu ya *Virgül*’ün sabrını epey bir sınımış olabilirim. Öyleyse, doğrusu ya *Virgül* de bana ve yazdıklarımına bayağı iyi sabretti. Aslan!

MUSTAFA ZİYALAN